

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

נתונים על הדרוזים בשוק העבודה בישראל

לציון היום לחיזוק המגזר הדרוזי והצ'רקסי
ושילובו בחברה הישראלית

הכנסת, מרכז המחקר והמידע

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 02 - 6408240 / 1

פקס: 02 - 6496103

www.knesset.gov.il/mmm

כתיבה: שלי לוי ואורלי לוטן

אישור: הודיה קין, ראש צוות

עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת"

כ"ד בשבט תשס"ז

12 בפברואר 2007

מסמך זה מוגש לוועדת העבודה, הרווחה והבריאות ולוועדה לקידום מעמד האישה לרגל ציונו בכנסת של היום לחיזוק המגזר הדרוזי והצירקסי ושילובו בחברה הישראלית. במסמך מובאים נתונים על תעסוקת הדרוזים: שיעורי השתתפות בכוח העבודה, שיעורי אבטלה ומאפייני תעסוקה ושכר. כמו כן יובאו נתונים על תעסוקת הדרוזים בשירות המדינה. בכל הנושאים יובאו גם נתונים נפרדים על גברים ונשים.

להלן ההגדרות שישמשו במסמך זה:¹

- **כוח העבודה האזרחי**: בני 15 ומעלה אשר מועסקים או חיפשו עבודה באופן פעיל בארבעת השבועות שקדמו לסקר. תלמידים, מתנדבים, עקרות בית, אנשים שאינם מסוגלים לעבוד, אנשים החיים מקצבאות ובני משפחה העובדים ללא תשלום פחות מ-15 שעות בשבוע אינם כלולים בכוח העבודה.
- **שיעור ההשתתפות בכוח העבודה**: שיעור השייכים לכוח העבודה בכלל האנשים בגיל העבודה (מעל גיל 15) בקבוצת אוכלוסייה מוגדרת.
- **מועסקים**: אנשים שעבדו לפחות שעה אחת בשבוע לפני הסקר.
- **עובדים במשרה מלאה**: עובדים שעבדו 35 שעות או יותר בשבוע שקדם לסקר.
- **עובדים במשרה חלקית**: עובדים שעבדו 1-34 שעות בשבוע שקדם לסקר.
- **מובטלים**: שיעור הבלתי-מועסקים בכוח העבודה האזרחי.²
- **שכר ממוצע לחודש עבודה**: תוצאת חלוקתם של תשלומי שכר ששולמו לשכירים במספר חודשי העבודה שעבדו בשנת המס המדווחת.³

1. שיעורי השתתפות בכוח העבודה

בשנת 2005 חיו בישראל כ-115,000 דרוזים (1.6% מכלל אוכלוסיית ישראל); 76,000 מהם היו בגיל העבודה – 38,300 גברים ו-37,700 נשים.⁴

שיעור ההשתתפות של הגברים הדרוזים בכוח העבודה בשנת 2005 היה 53%, לעומת שיעור השתתפות של כ-61% בקרב הגברים היהודים.

שיעור ההשתתפות של הנשים הדרוזיות בכוח העבודה באותה שנה היה 19.6%, לעומת שיעור השתתפות של 56% בקרב הנשים היהודיות.

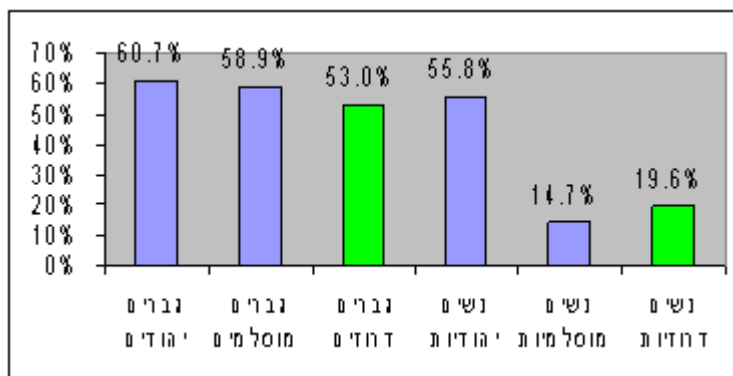
חשוב לציין כי שיעורי ההשתתפות שיובאו להלן הם שיעורי השתתפות בכוח העבודה האזרחי, והם אינם כוללים שירות במערכת הביטחון, שהוא אפיק תעסוקה של רבים מהגברים הדרוזים.⁵

¹ אם לא צוין אחרת, ההגדרות לקוחות מתוך הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, סקר כוח אדם 2005, אתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, www.cbs.gov.il, תאריך כניסה: 10 בינואר 2007.

² הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה אינה משתמשת במונח "מובטלים" אלא דנה בבלתי-מועסקים מתוך כוח העבודה האזרחי.
³ ז'יק בנדלק, ממוצעי שכר והכנסה לפי יישוב ולפי משתנים כלכליים שונים, 2001-2002, המוסד לביטוח לאומי, אוקטובר 2004, http://www.btl.gov.il/NR/rdonlyres/7A2BDDDED-3A6D-4EE7-87E0-64880C7343D4/0/seker_194.pdf, תאריך כניסה: 11 בפברואר 2007.

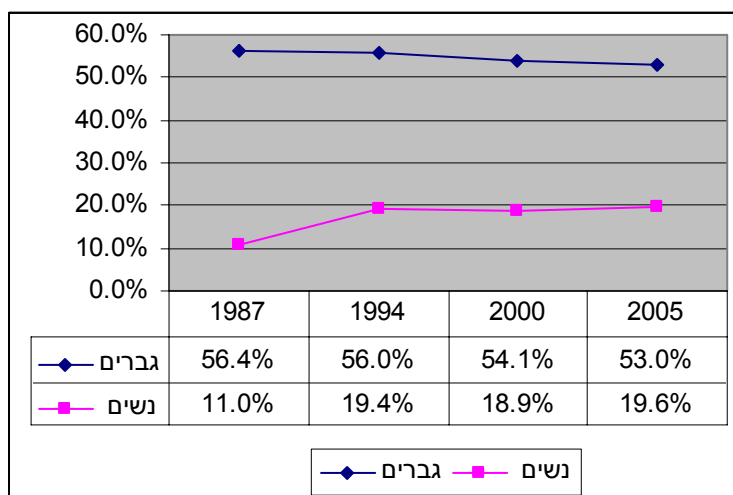
⁴ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, סקר כוח אדם לשנת 2005; הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שנתון סטטיסטי לשנת 2006.

שיעור השתתפות בכוח העבודה לפי מין ודת, 2005⁶

שיעור ההשתתפות של גברים דרוזים ירד מעט בין השנים 1987 ו-2005, מ-56% ל-53%, בעוד שיעור ההשתתפות של הנשים הדרוזיות כמעט הוכפל בתקופה זו, מ-11% בשנת 1987 ל-19.6% בשנת 2005.

שיעור ההשתתפות בכוח העבודה במגזר הדרוזי לפי מין, 1987-2005⁷

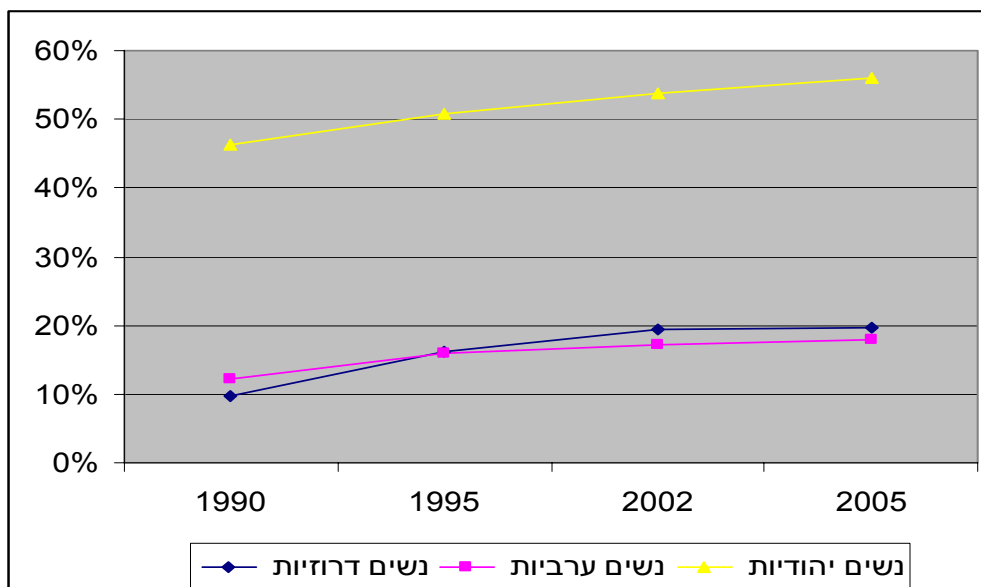
שיעור ההשתתפות של הנשים הדרוזיות בכוח העבודה (19.6%) נמוך במידה ניכרת הן משיעור ההשתתפות של גברים דרוזים (36.3%) והן משיעור ההשתתפות של נשים יהודיות (56%); אולם הוא גבוה במעט משיעור ההשתתפות של נשים ערביות, שהוא 18% ("ערביות" הן ערביות שאינן דרוזיות).

⁵ על הגברים הדרוזים חלה חובת שירות בצבא. 83% מהם משרתים בשירות סדיר ורבים ממשיכים לשירות קבע בזרועות הביטחון.

⁶ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, סקר כוח אדם לשנת 2005.

⁷ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שנתון סטטיסטי לישראל לשנים 1989, 1995 ו-2002 וסקר כוח אדם לשנת 2005. הנתונים על השנים 1987, 1994 ו-2000 נוגעים לאוכלוסיית ה"דרוזים ואחרים".

שיעור השתתפות בכוח העבודה של נשים דרוזיות, נשים ערביות ונשים יהודיות, 1990-2005⁸

מהגרף עולה כי בשנת 1990 שיעור השתתפות של נשים דרוזיות היה נמוך משיעור ההשתתפות של נשים ערביות, אולם בשנת 1995 הפער הודבק, ובשנים 2002 ו-2005 שיעור ההשתתפות של הנשים הדרוזיות היה גבוה מזה של הנשים הערביות.

חשוב לציין כי מן הנשים הדרוזיות המועסקות, כ-39% מועסקות במשרה מלאה ו-61% מועסקות במשרה חלקית. חלוקה זו דומה לחלוקה הקיימת בקרב המועסקות הערביות. בקרב הגברים הדרוזים המגמה היא הפוכה: 83% מהגברים הדרוזים המועסקים עובדים במשרה מלאה ו-17% מהם עובדים במשרה חלקית.⁹

מספר המועסקים (באלפים) והתפלגותם לפי דת, מין והיקף העסקה, 2005

נשים דרוזיות	נשים מוסלמיות	נשים יהודיות	גברים דרוזים	גברים מוסלמים	גברים יהודים	
62,100	35,500	963,200	90,200	165,800	1,031,600	מספר המועסקים
39%	41%	55%	82%	84%	79%	שיעור המועסקים במשרה מלאה
61%	59%	45%	18%	16%	21%	שיעור המועסקים במשרה חלקית

⁸ אסנת פיכטלברג, השתתפות נשים ערביות בכוח העבודה בעשור האחרון, משרד העבודה והרווחה, יוני 2004.

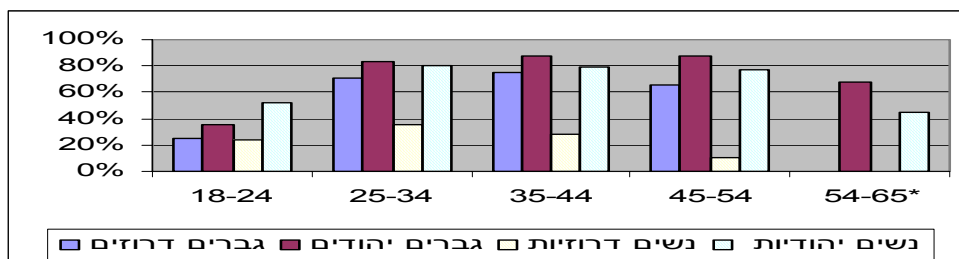
⁹ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, סקר כוח אדם לשנת 2005.

1.1. שיעור השתתפות לפי מאפיינים שונים

במחקר של משרד התמי"ת על מאפייני כוח העבודה באוכלוסיית הדרוזים בישראל (להלן: מחקר התמי"ת), נבחנה מידת ההשפעה של משתנים שונים על שיעור ההשתתפות בכוח העבודה בקרב גברים ונשים בני 18-65 במגזר הדרוזי.¹⁰ המחקר מתבסס על נתוני שנת 2003, אלא אם כן צוין אחרת. להלן מובאים הממצאים העיקריים מתוך מחקר זה.

גיל

שיעור השתתפות לפי גיל, דת ומגדר, 2003

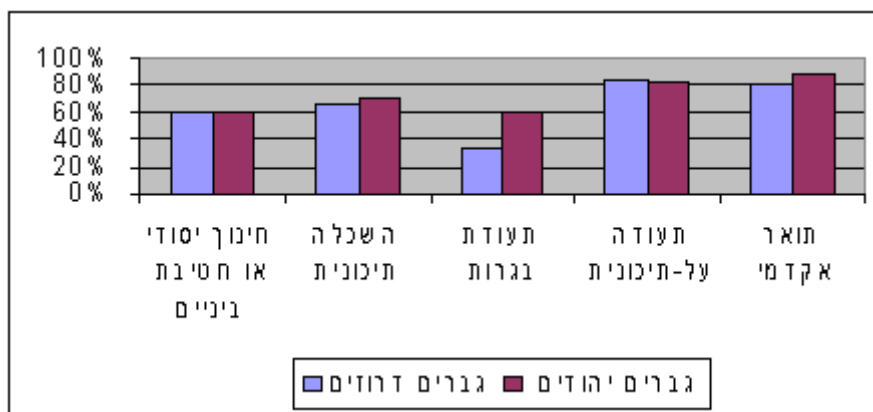

* במחקר התמי"ת לא מובאים נתונים על שיעור ההשתתפות של גברים ונשים מהמגזר הדרוזי בקבוצת גיל זו.

המגזר הדרוזי והמגזר היהודי נבדלים זה מזה בשיעורי ההשתתפות בכוח העבודה, בכל טווח הגילים, הן אצל גברים והן אצל נשים. בשני המינים הפערים הגדולים ביותר בין המגזרים בשיעור ההשתתפות היו מעל גיל 45. כמו כן עולה מהגרף כי הפער בשיעורי ההשתתפות בין שני המגזרים גבוה יותר בקרב הנשים, בכל קבוצות הגיל.

רמת השכלה

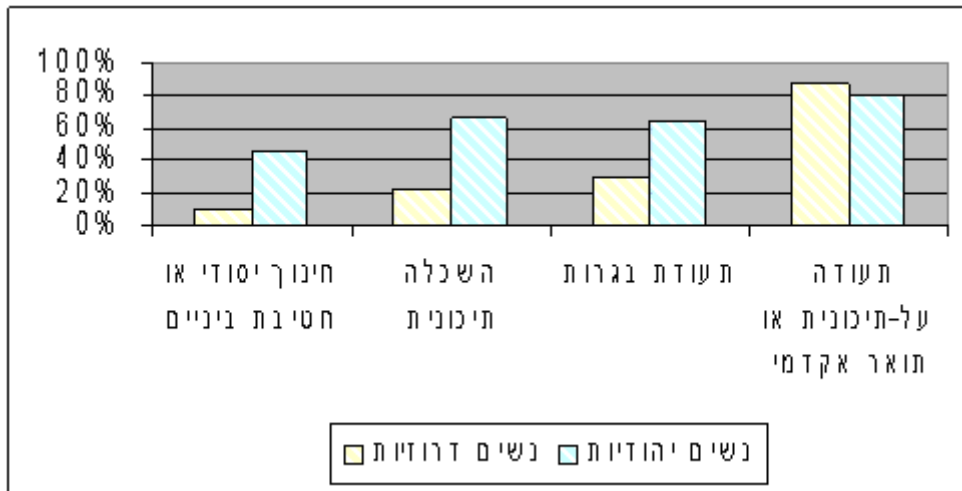
שיעור השתתפות של גברים בני 18-65 לפי רמת השכלה ולפי דת, 2003

¹⁰ רונית נדיב, רונית הריס-אולשק ומירב גרינשטיין, אוכלוסיית הדרוזים בישראל, 2003: מאפייני כוח עבודה, תעסוקה ואבטלה, משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה, מינהל תכנון, מחקר וכלכלה, יוני 2005, עמ' 38, <http://www.moital.gov.il/NR/rdonlyres/A803D5EB-2109-4E66-B8E9-2A3CFD84A897/0/X6565.pdf> תאריך כניסה: 11 בפברואר 2007.

מהגרף עולה כי בכל רמות ההשכלה חוץ מתעודת בגרות אין פערים גדולים בין גברים דרוזים לגברים יהודים בשיעור ההשתתפות.

שיעור השתתפות של נשים בנות 18-65 לפי רמת ההשכלה ולפי דת, 2003

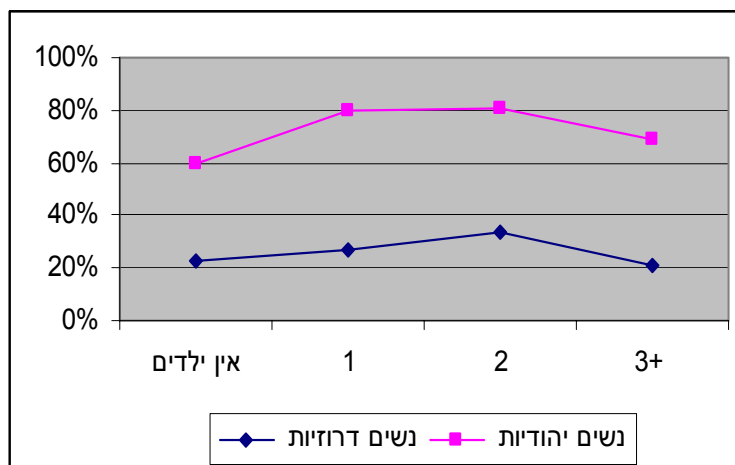

מהגרף עולה כי בכל רמות ההשכלה חוץ מהשכלה על-תיכונית יש פער של ממש בין נשים יהודיות לנשים דרוזיות בשיעורי ההשתתפות. בקרב נשים בעלות השכלה על-תיכונית או תואר אקדמי (שני סוגי התארים הופיעו יחד במקור), שיעור ההשתתפות של הנשים הדרוזיות גבוה מזה של הנשים היהודיות.

מהגרפים שהובאו לעיל עולה כי לרמת ההשכלה נודעת השפעה ניכרת על שיעורי ההשתתפות בכוח העבודה. בקרב בעלי השכלה על-תיכונית – אקדמית או אחרת – שיעור ההשתתפות בכוח העבודה במגזר הדרוזי דומה לזה שבמגזר היהודי. ההשפעה של רמת ההשכלה על שיעורי ההשתתפות ניכרת יותר בקרב נשים.

מספר הילדים

שיעור השתתפות של נשים בנות 18-65 לפי מספר הילדים ולפי דת, 2003

מהגרף עולה כי בשני המגזרים שיעור ההשתתפות של נשים תלוי במספר הילדים, ושיעור ההשתתפות הגבוה ביותר הוא של נשים שיש להן שני ילדים. מידת ההשפעה של מספר הילדים דומה בשני המגזרים, ולכן אינה יכולה להסביר את הפער בין הנשים הדרוזיות לנשים היהודיות בשיעור ההשתתפות.

2. שיעורי אבטלה

שיעור האבטלה במגזר הדרוזי בשנת 2005 היה 12%, לעומת 8.7% באוכלוסייה היהודית. שיעור האבטלה בקרב הגברים הדרוזים היה 6.9%, ואילו שיעורה בקרב הנשים הדרוזיות היה 25.7%.¹¹

היות שרוב הדרוזים מתגוררים במחוז חיפה (נפת חיפה) ובמחוז הצפון, יש לבחון את שיעור האבטלה בקרב הדרוזים לעומת שיעור האבטלה בקרב הגברים והנשים היהודים באותם אזורים:

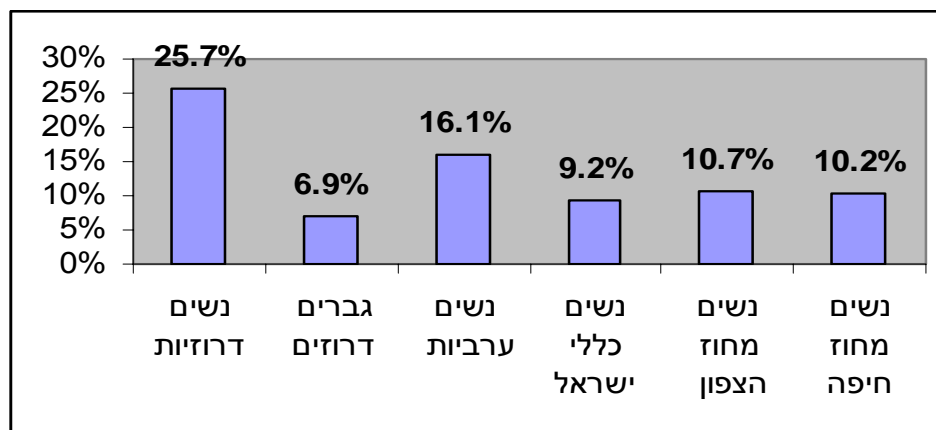
- בנפת חיפה, בשנת 2005 שיעור האבטלה בקרב גברים יהודים היה 9.7%, ובקרב נשים יהודיות – 10.2%.
- במחוז הצפון, בשנת 2005 שיעור האבטלה בקרב גברים יהודים היה 9.5%, ובקרב נשים יהודיות – 10.7%.

מכאן עולה כי שיעור האבטלה בקרב הגברים הדרוזים נמוך משיעור האבטלה בקרב הגברים היהודים המתגוררים באותם מחוזות. עם זאת, חשוב לזכור כי הפער עשוי לנבוע גם מכך ששיעור ההשתתפות של הגברים הדרוזים בכוח העבודה נמוך מזה של הגברים היהודים.

חשוב להזכיר כי שיעור האבטלה אינו שיעור הבלתי-מועסקים בכלל האוכלוסייה, אלא בכוח העבודה. כלומר, שיעור אבטלה של כ-25% בקרב הנשים הדרוזיות משמעו שכרבע מהנשים הדרוזיות אשר חיפשו עבודה באופן פעיל בארבעת השבועות שקדמו לבדיקה אינן מועסקות.

שיעור האבטלה של הנשים הדרוזיות גבוה במידה ניכרת – כמעט פי-שלושה – משיעור האבטלה בקרב נשים יהודיות באותם אזורים.

שיעור האבטלה לפי מין, דת ואזור בארץ – קבוצות נבחרות, 2005

¹¹ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שנתון סטטיסטי לישראל 2006; הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, סקר כוח אדם 2005.

3. מאפייני תעסוקה

כל הנתונים שיוצגו להלן מתבססים על מחקר התמ"ת ונכונים לשנת 2003.¹²

- **ענפי תעסוקה:** הענפים העיקריים שבהם הדרוזים מועסקים הם המגזר הציבורי (בעיקר מינהל, חינוך, בריאות ורווחה וסעד) – 40.5% מהמועסקים; תעשייה – 20%; ובינוי – 11.8%. אין נתונים מובחנים על ההתפלגות הענפית לפי מין.
- **משלח יד:** משלחי היד העיקריים של המועסקים הדרוזים הם עובדים מקצועיים (40%), סוכנים, מכירות ושירותים (18.6%) ומקצועות חופשיים ואקדמיים (14.1%). משלח היד השכיח בקרב נשים דרוזיות היה מקצועות חופשיים וטכניים, והועסקו בו כ-36% מהמועסקות, בעיקר בתחומי ההוראה.
- **מעמד בעבודה:** שיעור העצמאים בקרב המועסקים הדרוזים כפול משיעור העצמאים בקרב המועסקים היהודים, גם אצל גברים וגם אצל נשים. שיעור הגברים הדרוזים המוגדרים כעצמאים הוא כ-20% (לעומת 11% אצל היהודים), ואילו שיעור הנשים הדרוזיות המוגדרות כעצמאיות הוא כ-12% (לעומת 6% אצל היהודיות).¹³ מרבית הדרוזיות העצמאיות עובדות בתחומי המסחר.
- **יוממות:**¹⁴ שיעור היוממות בקרב המועסקים הדרוזים הוא כ-47%. שיעור זה דומה לשיעור היוממות בקרב יהודים, שהוא 49%. אשר לנשים הדרוזיות, מן הנשים המועסקות, רק 19.1% עובדות מחוץ למקום מגוריהן, לעומת 43.4% מהמועסקות היהודיות.

4. שכר

ממחקר התמ"ת עולה כי בכ-80% ממשקי הבית במגזר הדרוזי יש מפרנס יחיד או שני מפרנסים לעומת כ-69% ממשקי הבית במגזר היהודי. כאמור, הנתונים נוגעים לבני 18-65.

15 התפלגות משקי הבית לפי מספר המפרנסים במגזר הדרוזי ובמגזר היהודי נכון לשנת 2003

מספר המפרנסים במשק בית*	שיעור משקי הבית במגזר הדרוזי	שיעור משקי הבית במגזר היהודי
ללא מפרנס	13.8%	9.6%
מפרנס יחיד	53.1%	24.3%
שני מפרנסים	26%	44.3%

¹² רונית נדיב, רונית הריס-אולשק ומירב גרינשטיין, אוכלוסיית הדרוזים בישראל, 2003: מאפייני כוח עבודה, תעסוקה ואבטלה, משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה, מינהל תכנון, מחקר וכלכלה, יוני 2005, עמ' 38, <http://www.moital.gov.il/NR/rdonlyres/A803D5EB-2109-4E66-B8E9-2A3CFD84A897/0/X6565.pdf>, תאריך כניסה: 11 בפברואר 2007.

¹³ ייתכן כי שיעור העצמאים בקרב הגברים הדרוזים מוטה מעט כלפי מעלה, שכן לא ידוע כמה עובדים בכוחות הביטחון כשכירים. עבודה מחוץ ליישוב שבו מתגוררים.¹⁴

¹⁵ רונית נדיב, רונית הריס-אולשק ומירב גרינשטיין, אוכלוסיית הדרוזים בישראל, 2003: מאפייני כוח עבודה, תעסוקה ואבטלה, משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה, מינהל תכנון, מחקר וכלכלה, יוני 2005, עמ' 38, <http://www.moital.gov.il/NR/rdonlyres/A803D5EB-2109-4E66-B8E9-2A3CFD84A897/0/X6565.pdf>, תאריך כניסה: 11 בפברואר 2007.

* לא כולל משקי בית שבהם יותר משני מפרנסים.

בשנת 2002 השכר הממוצע של גברים ביישובים הדרוזיים היה כ-5,400 ש"ח, והשכר הממוצע של נשים היה 2,400 ש"ח. לשם השוואה, השכר הממוצע במשק הישראלי בשנה זו היה 7,604 ש"ח.¹⁶

להלן יוצגו נתונים על שכר חודשי ממוצע בשמונה יישובים דרוזיים. כמו כן, יוצגו נתונים על היחס בין שכר הנשים לשכר הגברים ועל שיעור המשתכרים פחות משכר מינימום בכל אחד מהיישובים.

שכר ממוצע לחודש עבודה לפי מין ושיעור המשתכרים עד שכר מינימום בשמונה יישובים דרוזיים, 2002¹⁷

שם היישוב	שיעור הדרוזים בכלל האוכלוסייה ביישוב	שכר הגברים (בש"ח)	שכר הנשים (בש"ח)	שכר הנשים כאחוז משכר הגברים	שיעור השכירים המשתכרים עד שכר מינימום
מג'דל-שמס	99.7%	4,777	3,096	65%	53%
מסעדה	99.9%	5,020	2,894	58%	49%
בוקעאתא	99.8%	5,266	2,768	53%	48%
פקיעין	75.4%	7,490	3,913	52%	39%
סאג'ור	99.9%	7,526	3,246	43%	36%
דלית אל-כרמל-עספיא	88.3%	7,874	3,336	42%	36%
בית-גא'ין	99.8%	7,907	3,213	41%	38%
חורפיש	95.9%	8,174	3,784	46%	34%

הרמה החברתית-כלכלית של רוב האוכלוסייה הדרוזית נמוכה יחסית לכלל האוכלוסייה: היישובים שבהם גרה האוכלוסייה הדרוזית מדורגים באשכולות 3 ו-4 (מתוך 10) בדירוג החברתי-כלכלי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.¹⁸

5. תעסוקה בשירות המדינה

179 מתוך 29,710 העובדים החדשים שהתקבלו לשירות המדינה בשנים 2000-2005 הם דרוזים – 0.6%.¹⁹ יצוין כי נתונים אלו אינם כוללים מורים ומורות.

בשנת 2005 עבדו בכל שירות המדינה 338 דרוזים, שהם 0.6% מכלל עובדי המדינה. רק 14% מכלל העובדים הדרוזים בשירות המדינה הם נשים. יצוין כי בקרב כלל העובדים בשירות המדינה הרוב הם נשים – 64%.

¹⁶ שם.

¹⁷ איתי שורץ, מקום מגורים ורמת שכר בישראל 2002, מרכז "אדוה", יולי 2005, עמ' 16-18, <http://www.adva.org/UserFiles/File/makom%20megurim%20&%20sahar%202002.pdf> בפברואר 2007. הנתונים מבוססים על ז'ק בנדלק, ממוצעי שכר והכנסה לפי יישוב ולפי משתנים כלכליים שונים, 2001-2002, המוסד לביטוח לאומי, אוקטובר 2004, http://www.btl.gov.il/NR/rdonlyres/7A2BDDDED-3A6D-4EE7-87E0-64880C7343D4/0/seker_194.pdf, תאריך כניסה: 11 בפברואר 2007.

¹⁸ מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דף מידע בנושא הדרוזים והצ'רקסים בישראל, כתיבה: אורי טל, אורלי לוטן, אתי ויסבלאי והודיה קין, 9 בפברואר 2007.

¹⁹ נציבות שירות המדינה, ייצוג הולם לבני האוכלוסייה הערבית, לרבות הדרוזים והצ'רקסים, בשירות המדינה – דוח לשנת 2005, הגישה הניה מרקוביץ, מנהלת אגף בכיר תכנון ובקרה, עמ' 2.

עובדים דרוזים בשירות המדינה בשנים 2003-2005²⁰

שנה	עובדים דרוזים	עובדות דרוזיות	מספר הדרוזים הכולל	כלל עובדי המדינה	שיעור הדרוזים בכלל עובדי המדינה
2003	256	35	291	55,409	0.52%
2004	286	40	326	56,914	0.57%
2005	292	46	338	57,085	0.59%

התפלגות העובדים הדרוזים לפי משרדי ממשלה, 2005²¹

משרד	עובדים דרוזים	עובדות דרוזיות	כלל העובדים במשרד	שיעור הדרוזים בכלל העובדים במשרד
משרד הפנים	15		1,577	0.95%
משרד הרווחה	8	4	2,717	0.44%
משרד הבריאות	125	34	26,832	0.59%
משרד החינוך	24	3	2,057	1.31%
משרד המדע			55	
משרד החקלאות	10	1	550	2%
משרד המשפטים	9	1	2,374	0.42%
משרד התיירות	2		207	0.96%
המשרד להגנת הסביבה	1		457	0.2%
משרד התקשורת	2		131	1.5%
משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה	4	1	1,362	0.36%
משרד התשתיות הלאומיות	2		138	1.44%
משרד התחבורה	7		837	0.83%
המשרד לביטחון פנים	1		107	0.93%
משרד השיכון	1		675	0.15%
משרד ראש הממשלה	3		718	0.42%
משרד החוץ	5		932	0.53%
משרד האוצר		1	819	0.12%
משרד הקליטה	4		530	0.75%
סך הכול	223	45	43,075	0.62%

בשנת 2005 הועסקו בכל משרדי הממשלה 268 דרוזים, שהם 0.62% מהעובדים במשרדים האלה. רק כ-17% מהעובדים הדרוזים במשרדי הממשלה הם נשים.

²⁰ שם, עמ' 3.

²¹ שם, עמ' 11-12.